

tam domača jezika drugači ne mogla poravnati. Da se nemški jezik — vendar se ogiblje besede ter govori le o deržavnem jeziku — kjer koli mogoče šopiri v gornji gimnazii kot edini jezik, to se samo po sebi razume.

Toda pustimo te muhe; dokler bodo ostale sedanje zadeve politične, ni nam pomoči; ko se pa enkrat glavno pitanje o centralizaciji določi, bodo si autonomne dežele brez vseh hiperborejskih sanjarij in hipotez pomagati znale. Dokler pa tega ni, ne bo nas vse to zaslepilo do take nejasnosti, da ne bi volka ne zasledila v prijaznem jagnečjem obličji.

Slovstvene reči.

Nekaj o slovenskem berilu.

Več kot leto časa je preteklo, kar nas je razveselil „Glasnik“ z naznanilom, da pride kmali na svetlo berilo za 8. gimnazijalni razred. Al še sedaj ni ne sluha ne duha o njem. Kaj ga zadržuje, pač ne vemo. Naj nam je dovoljeno, prijazno besedico spregovoriti o tem. Ali morda težavno delo in zloga čisto novih spisov? ali uredovanje in zbira preobilne tvarine zadržuje delo? Ne to, ne uno po naših mislih. Ako bi bilo prvo, je ta pot napačna in delo nepotrebno prizadevanje, kajti berilo nima tega namena, da bi nekteri učeni posebne članke spisovali; berilo naj le podá mladini to, kar narod že ima; naj pové, koliko ima in v kaki obliki. Pa tudi drugo ne more zagovarjati tako dolgega zadržka; saj slovenska literatura ni tako obširna, da bi ne bilo mogoče je urediti, pa tudi ne tako borna, da bi ne bilo moč dostojnih reči nabrati. Z literaturo nismo ravno tako na slabem, kakor nam trobijo vedno naši zoperniki, ki je ne poznajo. Ko bi drugega ne bilo nič, imamo vendar le naše ljube „Novice.“ V tej reči je karakteristično to, da je slovenski narod, kot poljedelno narodce, ravno po poljedelskem organu za duševno izobraženje največ dobil. Ko bi se pobrali vsi važni spisi, prozaični in poetični, ki so raztreseni po „Novicah“, bi jih bila pač lepa skladovnica, bi pa nazadnje morda tudi merzoustni Issleib spoznal, da tisti „stückchen papier“ ni majhen in prazen.

S tem nismo v zadregi, da bi ne imeli tvarine; porabimo to, kar imamo, ne pa nalašč za berilo novih spisov delati, vsaj ne vseh. In ravno v tem obziru nas skerbí, kakošne oblike, notranje in unanje, bo novo berilo. Ako bi imelo biti tako, kakoršno je za sedmi razred, naj le še malo počaka, da bolj dozori.

Kar se tiče nabire za berilo, se ne smemo ravnati po nemških berilih. Razmere nemške literature in slovenske so različne. Nemci čupajo veršice, mi imamo prilivati koreninam. Tudi moramo od sedanje postave nekoliko odstopiti — pro rerum ratione. Sedanji Organisations-Entwurf ukaže, da se nima literatura razkladati, ampak le izverstni spisi prebirati, razlagati, ter tako okus čistiti. To je prav za nemščino, ker nemška literatura je preobširna, in res zgubil bi se človek v gošavi vseh tistih sistemov raznih šol. S slovenščino je drugače. Slovenska literatura ni tako obširna, in ne tako razcepljena, pa je tudi še nimamo na historični podlagi osnovane, kakoršnih imajo Nemci na kupe, da si človek lahko pomaga, česar potrebuje.

Za Slovence bi bilo želeti, da bi prišla sčasoma na svetlo knjiga, v kateri je osnovana ob kratkem zgodovina našega naroda in naše literature. Literaturna zgodovina bi se razdelila v celotne dōbe. Pri vsaki dōbi bi se razložila osoda prednosti ali pomanjkljivosti dotične dōbe; bi se navedli važni spisi tiste dōbe v izvirni obliki ali v originalu, ker le tako je mogoče spresoditi, koliko slovstvo napreduje.

Taka osnova je potrebna v dvojnem obziru. Pervič si mora v dolžnost šteti vsak verl domorodec, vsak omikan Slovenec, poznati osodo svoje matere, nje napredovanje in oviranje v omiki. Toraj pa tudi po pravici tirjati smemo od

učenca, ki zapusti gimnazijo, da slovensko literaturo vsaj po večem pozná, kajti le tako je mogoče, da se budi zavednost naroda in zavednost samega sebe, da se dela naprej, ker vedno pričenjati ni napredek.

Iz tega izvira druga potreba take osnove in nabire izverstnih spisov — namreč za šolo. Našo mladino z literaturo soznati, je treba bolj priročno storiti. Imamo veliko dragocenih zakladov, pa so rastreseni po „Novicah“ in drugih knjigah. Da bi dijak vse zvezke „Novic“ imel, kdo bo to terjal? Ako pa se napravi sposobna nabira in zraven pové, kje ima tega ali unega iskati, bo to spodbudilo marsiktere dalje iskati in iz lastne pridnosti bo preiskoval, sicer pa veljala stara beseda: ignoti nulla cupido. Res škoda, da bi dragoceni zakladi brezplodni ležali. Drugače je s knjigami, ki ožje omenjene predmete hranijo, na pr. Toman-ove pesmi in druge, kjer so enolične reči bolj vkupej.

Da je taka nabira potrebna, mi bo poterdil vsaki, kdor vé, kaj se pravi z mladino opraviti imeti. Če hočeš, da se ti mladež pravega duha navzame, mora imeti mladež tvarino pred sabo, jo večkrat čitati, sém ter tje premišljevat. Tako pa, če postavim, učitelj tudi najvažnišo reč le pridava, ali jo brati dá, bo le malokdaj kaj pridal opravil. Pridejo ovire vsake verste; včasih ni vseh v šoli, včasih so res tako obloženi z družimi rečmi, da ni moč obračati resnobne pozornosti na reči, katerih važnost človek večkrat le prepozno spozná. Sam na svoje ušesa sem večkrat slišal: jez, da bi bil Metelko-ta raje in pazniše poslušal. Tako mladina važne reči dostikrat prezre in če ni knjige pripravne zato, je zamujeno za vselej. — Ja pa tudi še to, da je za slovenščino premalo časa odločenega, tako da človek sam ne vé, kaj bi počel z dvema pičlima urama; bi jih li obernil za literaturo, ali za gramatično razlaganje, ali za naloge (vsaka naloga vzame najmanj dve uri, to je celi teden) ali za staroslovenščino, ki je nepogojno potrebna. — Dalje uči skušnja tudi to, da niso učenci vsakega leta enaki; nektera šola je dobra, nektera slaba, za puble učence nabirati sém ter tje raztrešenih reči je brezplodno prizadevanje, ki učitelju veselje kalí, ker že naprej vé, da uspeha ne bo. Ko bi pa imeli pripravno berilo, bi učitelj lahko zbral, kar je učencom najbolj primerjeno in potrebno. — Vsi narodi imajo take osnove, zakaj ne Slovenci?

Iz teh uzrokov podamo v presojo načert za berilo, kakor menim po lastni skušnji, da bi moralo biti osnovano berilo, ako hočemo, da bi se mladina slovenščine z uspehom učila. (Kon. prih.)

Ogled po svetu.

Angleška država šteje 24 milijonov in 273.000 prebivavcov, in med temi 3 milijone in 900.000 siromakov, — po tem takem je tedaj vsaki šesti človek siromak. — Nemčija ima 680.000 siromakov, tedaj je vsaki 20ti siromak. — Avstrijsko cesarstvo ima čez 32 milijonov duš, pa 1 milijon in 320.000 siromakov, tedaj je vsaki 23ti. — Španjolsko šteje 13 milijonov in 906.000 duš, med kterimi je 450.000 siromakov ali med 30 eden. — Francozov je 32 milijonov, siromakov pa 1 milijon in 610.000 ali vsaki 30ti. — Na Laškem je med 19 milijonov in 44.000 prebivavcov 750.000 siromakov, tedaj je vsaki 25ti siromak. — Prusko ima 17 milijonov in 700.000 stanovavcov, siromakov pa 425.000, tedaj izmed 30 eden. — Rusko carstvo v Evropi šteje 52 milijonov in 500.000 duš, med kterimi je 525.000 siromakov, tedaj med 100 le eden. — Švajca ima 1 milijon in 724.000 duš pa 17.000 siromakov, tedaj je skor vsak 20ti siromak.

Slovensko slovstvo.

„Drobtinice“ za leto 1861. XV. letnik. Izdalo vodstvo Lavantinskega semenišča. V Marburgu natisnil E. Janžič

Letošnje leto je Slovencom do zdaj tretjo knjižno letopoto prineslo. Perve dve krasotici ste bolj umetnega značaja: Davorin Jenko-ve „Pesmi“ z napevi *) in Kozlerjev „Zemljovid slovenski“; tretja pa se je na duhovskem polji prikazala, ki vsako leto Slovence s prijetno cvetlico razveseljuje, s cvetlico „Drobtinic“. Kar so omenjene „Pesmi“ za zdrave ušesa, kar je „Zemljovid“ za bistre oči, so „Drobtinice“ za blago serce: obilen venec izverstnih „Besed“, jasno „Ogledalo“ pobožnih in junačkih oseb, prijetna „Šola modrosti“ in bisern trak „Pripodob“. — Kakor nam že „Predgovor“ pravi, je „visoka, znana in mila roka“ v vseh predelih pomagala, pa tudi druge, ne samo umne, ampak tudi za znanost in domačo besedo unete peresa so dodale medú lepih misel in besed. Vredništvo pa je oskerbel že predolgo časa tihi Cafov, ktereга učenost tū pa tam iz te knjige marsikak žar poganja. Ker vse predele te knjige preiskavati in pokazati, koliko je v njih lepega in koristnega v mislih, naukih, pravilih, spada v okrožje „Danice“ ali „Slov. Prijatla“, bi bilo naše delo le bolj ozreti se na besedo in oblike. Tū in tam bi želeli doslednosti posebno v pisanji skercenega — ěja in — šcja, v oblikah sklonov lokativa u in i (*grehi*, *časi* itd. namesto *grehu* itd.), opomniti bi imeli kaj o predlogih iz-iz- s. o nekterih posebnih besedah, na pr. učenik, rekati itd.; al te malenkosti, po kterih le hrepenimo zavolj sloge z našimi brati slovanskimi, bo visokoučeni gosp. vrednik sam zapazil brez naših obširnejih opazk.

Janković.

Darek pridni mladosti, podelil Andrej Praprotnik, učenik v Ljubljani. Z nekterimi podobami. Pervi zvezek. V Ljubljani natisnil in založil J. R. Milčic 1861. Veljajo 40 kr. v ličnem vezku.

Gosp. Andrej Praprotnik, učitelj pri mestni Št. Jakobski šoli in vrednik vse hvale vrednega šolskega časnika „Šolsk. Tovarša“ je tako dobro znan, da, ako kupiš kakošno po njem izdano in za slovensko mladino namenjeno knjigo, moraš gotov biti, da nikdar nikoli ne boš kupil mačka v žaklji. Ne le tvarina, temuč tudi beseda njegova je vselej taka, da je na vsako stran pripravna za to, za česar je namenjena. Kdor si hoče misliti učitelja kot pravega očeta med slovensko mladino, misli naj si Andreja Praprotnika, in imel bo pravi zapopadek. Dober oče pa najbolj vé, kaj se najbolj prilega otrokom. To nam spričuje tudi njegov „Darek“, ki na 136 straneh v šestnajsterki obsega 21 krajših in daljših povestic, 27 pesmic in še mnogo drugih takih stvaric od konca do kraja sposobnih za našo mladino. Ako želite vi učitelji, slovenski starši ali sicer prijatli mladine z dobro vestjo otrokom novo berilce podati, kupite jim to knjižico in vstregli jim bote gotovo za poduk in kratek čas; sv. Miklavž jim ne more nič čednejšega in bolj pripravnega v dar prinesiti. Zato, gosp. Andrej! le naprej s spisovanjem 2. zvezka, da bo „Darek“ za „Darkom“ sledil in tudi naša mladina imela svojo bibliotekico!

Dopisi.

Maribor 23. sept. — Z veseljem javimo vsem prijateljem slovenske stvari, da smo 19. t. m. pravila tukajšne čitavnice od visoke vlade poterjene dobili. Z Bogom.

Na Poljanah pri Kupu 25. sept. L. Podgoriški. — Naš novi župan, ljudoljubni gosp. Anton Barta se verlo obnaša. Županovanje ga stane sicer dokaj posla in truda, al vse to ga ne straši. Odpravil je že mnogo starih neugodnosti, to se vé, da ne na prvi mah al vendar. Ostro prepovedano je v njegovi županii tobak piti po vaseh in ostro zaukazano, da se ima varno ravnati z lučjo povsod, kjer se lahko kaj zaterne. Ne živa duša ne sme več s ter-

skami in golimi svečami, temoč z lučirnami hoditi okoli hlevov, senic in sploh po vseh drugih nevarnih krajih. Kdor se zoper to pregreši, zapade kazni, naj je ta ali ta. To je danes ta dan sicer že povsod prepovedano, in tudi tū je bilo, pa kaj! bila je prepoved le samo razglašena, drugega pa nič; al to ni dosti; treba je, da se tudi spo-
nuje. Kdor nima varnega predpečka ali oboka nad pečjo v veži, si ga mora napraviti in starega podreti. Nadalje. Ljudem, koji dan sovražijo in le bolj noč ljubijo, to je, ponočnjakom, terdo na nogo stopa; zategadel je pa tudi vse vriskanje, razgrajanje in vès tepež, kojega je bilo prej, zlasti ob nedeljah zvečer, zadosti, čisto zaostal, tako, da zdaj brez izjeme po vaseh, kjer se je popred mnogo rajalo, že ob desetih zvečer mrtva tihota vlada. Ravno tako ne terpi kratko malo ne tistega, v vsakoverstnem oziru toliko škodljivega bezposličenja. Vsakdo, bodisi Peter ali Pavel, se postavno kaznuje, ako se pregreši zoper oklicane postave. Pa še nekaj se je tū ustanovilo, kar se po Dolenskem doslej ne nahaja še povsod. Pisalo se je namreč že mnogo in načivkalo dokaj o potrebi poljakov; *) dokazovalo se je že dokajkrat temeljito, kako potrebni so, pa se oziroma tega vendar-le ni storilo povsod, kar bi bilo jako potreba; saj se vendar po mnogih krajih pogostoma čuje tožiti čez poljsko tatinstvo! Tega ne terdim na vrat na nos. Tukajšna srenja si jih je to leto tudi najela. Ko je gospod župan vpervič v misel vzel poljake, so se gospodarji nekako muzali in spogledovali, berž pa, ko se jim je do dobrega dokazalo, koliko koristijo, so enoglasno vsi privolili v to, in zdaj so prav zadovoljni z njimi in županu jako hvaležni za to, prepričani, da škoda, ki jo poljski tatje učinijo, preseže plačo, koju je treba poljakom odrajtovati. Vjeli so nek samo na spašnikih že čez dvajset zanikernežev z živino vred. Pa tudi na polju so jih zasačili že precej. Nadjati se je, da se kmali ne bo več nikomur zljubilo na tuje gmajne ali spašnike z živino vhaajati, ali pa po drugem polji krasti, kar se je do tega leta tako obilokrat zgodilo. Ali niso take naprave in točno njihovo spolnovanje hvale vredne in posnemovavne? Odkimaj, kdor si upaš! — Gospod župan so mi zadnjič rekli, da bojo znanprej prav gotovo in berž kot ne že mesca oktobra svoji srenji omislili „Novice“. Kje nek nahaja kmet toliko in več poduka za kmetijstvo in za razne, vsakojake domače reči, kot ravno v „Novicah?“ Pa tudi, kar se drugih reči in novic tiče, so mu koristne, pa tudi potrebne, posebno sedanji čas. Zato bojo gosp. župan tudi s tem pravo zadeli, da hočejo po „Novicah“ skerbeti za poduk svojih srenjčanov.

Iz Vinice na Dolenskem 20. kimovca. Naj vam ljube drage „Novice“ tudi jaz od tukajšne letine kaj povem. Slaba je, da davno tega ni bilo, ker nepozabljiva letošnja suša je, kakor povsod, tudi tukaj gospodarila. Sliv, hrušk, jabelk in češenj nismo prav nič imeli. Tudi koruza, ajda in krompir le slabo kažejo; žito celó tū in tam s koso strižejo. Hude zime in glada se bojimo, da se Bogu usmili! Pšenica je še hajde dobro rodila. Vina bo malo, pa s tem, kar ga bo, se bomo slobodno ponosili, ker stari ljudje, kterim se na nosu pozná, da vince izverstno poznajo, pravijo, da, ako Bog še ugodno vreme dá, bo morebiti kakor „firedrajgar“. — Še nekaj. Hajduki okoli Szeverina na Horvaškem jako lazijo in skerbni Poljanci so že na svojem gričku ponočno stražo v zvoniku postavili, ki ti vsako uro na srednjoveliki zvon bje, v znamenje, da ne spijo. Ni davno, kar je 12 tacih neslug od Szeverina naprej v nekem gojzdu vozarje napadlo, jim peneze vzelo, jih bílo, da so reveži komaj peté odnesli, in se potem pobiti siromaki v neki kerčmi malo od-dihali. Ako v Vinico ali v Poljane pridejo, ne bojo gotovo družega kot kervave buče odnesli. Pa vendar, Bog nas čuvaj tej bitve!

L. Tomšič.

*) Ljudje zeló po njih prašajo; zakaj jih ni v knjigarnicah dobiti? Pis.

*) Poljak — tako Beli Kranjci pravijo poljskim čuvajem.

Pis.